

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

שופטים תשע"ה

פרשת שבוע

גם משפט וגם צדק(ה)?

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

פרשתנו פותחת בציווי:

"שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֵּן לָךְ... וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשֹּׁפֵט צְדָק" (דברים ט"ז יח).

שנת השמיטה עומדת להסתיים בסוף חודש אלול הנוכחי, ואז מגיע זמן מצוות שמיטת הכספים והחובות, שמופיעה בתורה בפרשה הקודמת, פרשת ראה. וז"ל התורה:

"מִקֵּץ שִׁבְעַת שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה: וְזֶה דְבַר הַשְּׁמִטָּה שְׁמוֹט כָּל בַּעַל מִשָּׂה יָדוֹ אֲשֶׁר יֵשֶׁה בְּרַעְיוֹ לֹא יִגֹּשׁ אֶת רַעְיוֹ וְאֶת אָחִיו כִּי קָנָא שְׁמִטָּה לִיקָנֶךָ" (שם, ט"ו א).

ננסה להבין את הקשר בין שתי הפרשיות.

בעבר (פרשת ואתחנן תשעה) עמדנו על כך שמערכת הדין, על פי התורה והמסורת שעברה מאברהם אבינו, משה רבנו ודוד המלך, מחברת את המשפט והצדקה זה לזה בקשר בל ינתק. זוהי גם ההדגשה שבסוף הפסוק הראשון בפרשתנו: "וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשֹּׁפֵט צְדָק". לא דין לבד ולא מידת הרחמים בלבד, המצב האידיאלי הוא שילוב של שניהם - משפט וצדקה.

גם מצוות שמיטת הכספים מחברת בין הדין והצדקה. על פי שורת הדין, אדם שנטל חוב מחברו, משעבד בכך את גופו וגם את ממונו להחזר החוב (לא נדון במסגרת קצרה זו בשאלה של "שעבודא דאורייתא או דרבנן"). עליו לעשות הכל כדי לפרע את חובו ואסור לו להשתמש בכסף למטרות לא ראויות, או להעבירו לגורם שלישי, מה שיגרום בסופו של יום לאי פירעון של החוב. עקרונית, עליו להשקיעו בצרכי יסוד, כדי לשרוד, או בניסיון לייצר אמצעי פרנסה כמו עסק וכדו'. על פי שורת הדין, אין שום הצדקה לאי פרעון חוב. מי שמוצא עצמו, ר"ל, ללא יכולות פרעון, למרות שהקפיד על הכללים שפורטו דלעיל, הינו בבחינת אנוס (ואז אסור לפגוע בו ולהענישו, גם זה חלק מהאלמנט של הצדקה ואכמ"ל). טענת האנוס איננה פוטרת מפירעון אלא רק דוחה אותו לזמן שיהיו בידי הלווה האמצעים להחזיר את החוב. אלמנט הצדקה מופיע בסופה של שנת השמיטה. חובות שהגיע זמן פירעונם ולא נגבו, נשמטים ומתבטלים. המסר למלווה הוא: ההלוואה שנתת היא בבחינת חסד, כלומר גם המלווה צריך להכיר בכך שיכולתו להלוות היא חסד. ולכן, מדי שבע שנים המלווה מתחלק ברכושו עם הלווה.

זהו הצד של החסד שבהלוואה וגם הצד השווה שבין שמיטת קרקעות לשמיטת כספים.

נציין כי כל האמור הינו מהצד של המלווה! לווה שיש ביכולתו לפרוע את חובו צריך לנסות ולהחזירו.

המלווה צריך לומר ללווה המבקש לשלם: "משמט אני". ואם הלווה יענה לו: "אף על פי כן" מותר למלווה לקבלו.

נציין כי רוח חכמים נוחה ממי שמחזיר חובותיו למרות שמיטת הכספים

(עיינו במסכת שביעית פרק י' משנה ט ושימו לב גם לסיפא של המשנה, שמוסיפה כלל ברזל נוסף, בדבר מי שרוח חכמים נוחה הימנו).

בגלל שתוקפה של מצוות השמיטה כיום הוא רק מדרבנן, ולצערנו הרב, עקב חששו של הלל "שלא תנעול דלת בפני לווים", כלומר, שהעשירים לא ילכו לעניים, בגלל שמיטת הכספים, תוקן הפרוזבול.

וז"ל המשנה (המדגישה את חריפות לשון התורה): "פרוזבול אינו משמט, זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן, כשראה שנמנעו העם מלהלוות זה את זה ועוברין על מה שכתוב בתורה (דברים טו) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגוי, התקין הלל לפרוזבול" (שביעית פרק י משנה ג).

כתיבת פרוזבול משמעותו מסירת החובות לבית הדין.

בימים הקרובים ניתן יהיה למצא נוסח לשטר הפרוזבול על אתר האינטרנט של 'ארץ חמדה'.

נוסח הפרוזבול יבטא את אחריותה של רשת בתי הדין "ארץ חמדה-גזית", בתחום הצדקה והמשפט, לחיים הכלכליים במדינת ישראל בדורנו.

<p>לע"י מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י"ז בסיוון תשע"ד</p>	<p>לע"י רבי יעקב בן אברהם ועישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג ז"ל</p>	<p>לע"י ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל</p>	<p>לע"י מרת שרה ונגרובסקי בת ר' משה זאב ע"ה נלבי"ע י" בתמוז תשע"ד</p>	<p>לע"י הרב אשר וסרטיל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט</p>
--	--	---	--	---

לע"י הנופלים במערכה על הגנת המולדת היידי

Eretz Hemdah

2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת הדף היומי

האם לנזיר מותר לעשות קידוש על היין / הרב עקיבא כהנא

בגמרא (נזיר ג ע"ב - ד ע"א) נאמר שלדעת רבי שמעון, מהפסוק 'יין ושכר' לומדים שנזיר אסור גם ביין רשות וגם ביין מצווה, הגמרא העלתה אפשרות שיין מצווה הוא יין קידוש והבדלה, אך הגמרא דוחה הסבר זה כיון שימושבע ועומד מהר סיני.

שני פירושים בראשונים למימרא זו:

לדעת המפרש (רש"י) כוונת הגמרא לומר שגם אדם המקבל על עצמו נזירות מותר לקדש ולהבדיל על היין, זאת מכיוון שעל קידוש והבדלה על היין הנזיר 'מושבע ועומד מהר סיני', דהיינו שהוא מצווה לשתות את יין הקידוש וההבדלה עוד לפני שנדר את הנזירות, ולכן איסורי הנזירות כלל לא חלים על יין קידוש והבדלה.

רבינו תם (ספר הישר סב) הביא גם הוא את דברי המהר"י קרא ששמע מרבי קלונימוס שמותר לנזיר לקדש ולהבדיל על היין, וכתב שהוא טעה בפירוש הגמרא הזו. והגמרא אמרה בלשון תמיהה: 'מושבע ועומד מהר סיני?!' כלומר, פשוט לגמרא שלא זו דרשתו של רבי שמעון מהפסוק המדובר וזאת משום שאין כלל מצווה מהתורה לקדש או להבדיל על היין.

והרא"ש (ד"ה אלימא קידושא) הקשה על פירוש המפרש שלכאורה המצווה מהתורה היא רק לקדש בדיבור את השבת בכניסתה וביציאתה, אך אין חיוב מהתורה לקדש על היין, ומדוע הגמרא כתבה שלגבי קידוש על היין האדם מושבע ועומד מהר סיני? בספר הפרדס (כא, א וכן בשבולי הלקט שבת קל) הביא בשם רש"י פירוש שונה במקצת: שאמנם אסור לנזיר לשתות יין גם בקידוש ועליו לקדש על הפת, אמנם הגמרא התכוונה שאם כבר קידש הנזיר על היין, אז הוא חייב לשתות מהתורה, כיון שהמקדש חייב לשתות, ובזה לא נאסר גם בתור נזיר.

בראב"ן (שו"ת) כתב פירוש נוסף שבאופן סתמי הנזיר מותר ביין קידוש והבדלה, אלא אם אסר אותם במפורש. **על דבריו אלו הקשה השאגת אריה (ס)** שהנזיר רק מקבל על עצמו נזירות, ואין הוא רשאי לקבוע באילו איסורים יהיה אסור ובאילו לא, כמו שכתבה הגמרא לגבי נזיר מן החרצין שהוא נזיר לכל הדינים.

שאגת אריה (ס) הקשה קושיות נוספות על דברי המפרש: א. אפשר לקיים את הקידוש בפחות משיעור האיסור (פחות מרביעית). ב. ניתן לקדש על לחם או חמר מדינה (קושיה שהובאה גם ברא"ש). ג. אין אף דעה שהבדלה על היין היא מדאורייתא. **לכן הוא מסיק** שפירוש המפרש אינו נכון, ויש לפרש כהסבר התוספות. **ומגמרא זו למד השאגת אריה** ראייה נגדית לאלה הסוברים שקידוש הוא דאורייתא, שכן לפי פירוש התוספות שכתבו זאת בתמיהה וודאי קידוש על היין אינו מהתורה. **כך הביא הבית יוסף (רלט)** באופן פשוט.

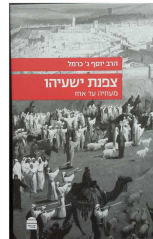
בעל ה'הפלאה' (פנים יפות במדבר ו, ג) וכן החתם סופר (פסחים כג, א ד"ה מערבין) **הביאו ראייה מגמרא מפורשת** שממנה עולה שלנזיר אסור לקדש ולהבדיל על היין: המשנה בעירובין (כו, ב) כתבה שמותר לערב עירובי תחומין לנזיר על היין (כלומר, לשים לו יין במקום שהוא במרחק אלפיים אמה ממקומו על מנת שילך עוד אלפיים אמה ממקום היין) זאת למרות שצריך להניח סעודה בתור עירובי תחומין, והגמרא מסבירה שהסיבה לכך היא משום שזה סעודה לאנשים אחרים. **מזה מוכח** שלנזיר אסור לקדש ולהבדיל על היין, שכן אם היה מותר לו, הייתה הגמרא יכולה לומר שהיין ראוי גם לנזיר עצמו לקידוש והבדלה.

מעניין לציין שההפלאה חלוק עם ה'משך חכמה' (במדבר ו, יד): לדעת ההפלאה הנזיר לא נענש על כך שביטל מצוות קידוש, משום שהוא יכול לשמוע מאחרים את הקידוש, ואילו לדעת ה'משך חכמה' הנזיר מביא חטאת על כך שציער את עצמו מהיין, וגם על כך שביטל מצוות קבורה ומצוות קידוש והבדלה על היין.

סיכום: בפירוש הגמרא נחלקו המפרש ורבינו תם האם כוונתה היא לומר שאכן לנזיר מותר לשתות יין בקידוש והבדלה, או שפשוט אסור לו. להלכה רוב הפוסקים כתבו שאסור לנזיר לשתות יין, אפילו אם קרה מצב שאין לו משקה אחר לעשות עליו קידוש.

חדש - "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפ"ה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימי של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביורר מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסיקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד. זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

הרמב"ם ו"יום תבר מגלי"

במסכת תענית (דף לא, א) ובמסכת בבא בתרא דנה הסוגיה בסיבות שט"ו באב היה נחשב ליום טוב. וז"ל הסוגיה (בבא בתרא דף קכא, ב) בתוספת ביאור ע"פ רש"י:

"רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: יום שפוסקין בו מלכרות עצים למערכה. תניא, רבי אליעזר הגדול אומר: כיון שהגיע חמשה עשר באב תשש כחה של חמה (ואין בה כוח לייבש את העצים), ולא היו כורתין עצים למערכה. אמר רב מנשה: וקרו ליה יום תבר מגל (שבירת הגרזן, שפסק החוטב מלחטוב עצים). מכאן ואילך, דמוסיף (לילות על הימים לעסוק בתורה) – יוסיף (חיים על חיינו), שאינו מוסיף – יסיף. מאי יסיף? תני רב יוסף: תקבריה אמיה.

הסוגיה טעונה ברור מכמה סיבות:

א. לוח השנה העברי מקורב ללוח השנה השמשי, וט"ו באב חל בערך באמצע תקופת תמוז (חודשי תמוז-אב-אלול), ולכן הוא מסמל את היום הארוך בשנה, שממנו ואילך מתקצר היום ומתארך הלילה. מפשטות סוגיית הבבלי משמע שעד יום זה בלבד היו כורתים עצים לצורך האש שבמקדש. אולם קביעת רבי אלעזר שמשם מאילך תשש כוחה של חמה, והיינו שהימים פחות חמים ולכן העצים אינם מתייבשים היטב אינה ברורה. שהרי ידוע (יומא דף כט, א): "שיליה דקייטא קשיא מקייטא", והיינו שהחום שבסוף הקיץ קשה מאשר החום שבאמצע הקיץ, וכן כתב רש"י (שם): "אלול, שהוא סוף הקיץ... קשה חומו מחום הקיץ של תמוז". ואם כך אפשר היה להמשיך ולכרות עצים למקדש גם אחר ט"ו באב.

ב. המשנה (תענית דף כו, א) מונה תשעה ימים שבהם משפחות ידועות היו מביאות קרבן עצים למקדש, והיא מונה בינם את כ' באב וכ' באלול, ומונה גם את א' בטבת. וכתב הרמב"ם (כלי המקדש, ו, ט): "ומהו קרבן העצים, זמן קבוע היה למשפחות משפחות לצאת ליערים להביא עצים למערכה". כ' באב וכ' באלול חלים אחר ט"ו באב, ובוודאי שאי בטבת חל בימות הגשמים ועץ שנכרת בו הוא לח. לכאורה יכול היה הרמב"ם לומר שבתאריכים אלו היו המשפחות מביאות מן הבית עצים ישנים שנקצצו בימות החמה עד ט"ו באב. אולם הרמב"ם קובע שבתאריכים אלו היו יוצאות להביא עצים מהיער, באופן שנראה כחולק על פשטות הסכמת הסוגיה, מדוע?

ג. רב מנשה אמר שיום ט"ו באב שבו הפסיקו לכרות עצים למערכה נקרא "יום תבר מגלי", וביאר רש"י שהכוונה לשבירת הגרזן שבו היו חוטבים עצים. והדבר תמוה. מדוע לנהוג ביוזון בכלי ששימש למצווה? והרי ראוי לחזור ולהשתמש בו בעת שיחטבו עצים בשנית?

השמחה שבט"ו באב – וה'עגול'

במאמר הקודם "ט"ו באב והרמב"ם" התבאר שבדברי חז"ל הוזכרו כמה סיבות לקביעת שמחה בט"ו באב, ומכולן הביא הרמב"ם בפרושו למשנה רק טעם אחד: "שבו פסקה המגפה ממתי מדבר בשנה האחרונה מן הארבעים, לפי שהיה המות מתרבה בהם כל תשעה באב, ובשנה האחרונה פסק, ונשארו מצפים עד חצי החדש ואז בטח לבם והבינו שכבר בא הרצון ונגמר החרון ונסתלק מהם, לכך עשו אותו מאז יום שמחה". והתבאר שכמה ממדרשי חז"ל מרמזים שחטא העגל לא היה עבודה זרה ממש, וה'עגל' היה 'אנדרטה' שסימלה את הדגשת הפן הלאומי הגשמי של עם ישראל, הפן שמזוהה עם משיח בן יוסף, הפן של הישור. משה רצה שכל ישראל יסכימו לקבל כפשטותה את התכנית של (שמות יט, ו): "וְאִתְּם תִּהְיוּ לִי מִמְלַכֶּת כְּהִנְיִם וְגוֹי קְדוֹשִׁי", בממלכה זו 'בית המדרש' הוא 'בית המקדש', ומקריבים בו 'חידושי תורה' ובזכותם מגיע השפע הרוחני והגשמי לעולם. אך רוב ישראל לא הצליחו להפנים בקרבם רצון עז לחיות בדרך חיים שכזו, והם רצו להדמות במקצת לאומות העולם. הם רצו להתפרנס מיגיע כפיהם ולהעמיד בראשם מלך שיש תחתיו צבא קבוע ומאורגן, ורצו להקריב קרבנות ולהקים מקדש; והם היו מוכנים לתמוך בקבוצה קטנה שתעסוק בתורה ובתפילה ובמקדש.

הקו ה'עגול' מסמל את עולם הטבע הגשמי שאומות העולם קשורים אליו; ואילו הקו הישרי מסמל את העיסוק בתורה ובתפילה שהם מיוחדים לעם ישראל (כמבואר בהערת השוליים). אהרון היה סבור שד' מסכים ושמו בכך שרוב ישראל יעבדו אותו באופן של הקו ה'עגול' בדומה לגויים, ולכן הוא הכריז: "חג לד' מקרתי", וכמה ממדרשי חז"ל מרמזים שזו משמעות חטא ה'עגל' (=עגול). ד' הודיע למשה על חטאם של ישראל והוא התפלל לד' שישלח להם וד' שלח להם. לאחר מכן משה ירד וראה את שמחתם ב'עגל', ועלה בשנית והתפלל לד' שישלח להם גם על שמחתם זו.

והתבאר שבכל אופן, שמחת בני ישראל הקדימה את זמנה, משום שבחירה בהנהגת 'עולם הטבע' פעלה לרעתם, שהרי לפי הטבעי דור העבדים שיצא ממצרים חושש ממלחמה, ורק בניהם יוכלו לכבוש את ארץ ישראל. דבר זה התברר לאחר מכן בט' באב כשהמרגלים שבו והפחידו אותם, ופקודי המלחמה בקשו למות במדבר. ומאז בכל ט' באב היה המוות מתרבה בפקודי המלחמה והיה בכך אות לחרון אף ד' על בחירתם לעבוד אותו באופן של 'הקו ה'עגול' (=עגל).

בשנת הארבעים לא התרבה בהם המוות בט' באב, אך בני ישראל המתינו עם שמחתם לאמצע החודש, שאז ה'לבנה' מופיעה בשלמותה בתור 'עגול שלם', והיא משמשת כסמל ל'מלכות ישראל' במדרגתה הגבוהה, וכן מצאנו בשמות רבה (וילנא, בא טו): "כיון שבא שלמה נתמלא ד' זיקוס של לבנה שנאמר (דברי הימים א כט כג) – וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל פְּסֵא ד' לְמִלְכָּה". ובאמצע החודש בט"ו באב, כשגם 'כיום ה'עגול' לא התרבה בהם המוות, בטח ליבם שחרון אף ד' סר מהם, וקבעו את יום ט"ו באב כיום שמחה לדורות על הסכמת ד' שישראל יעבדו אותו באופן של 'הקו ה'עגול'. והיינו בדומה לאומות העולם, באמצעות חיבור לעולם הגשמי כפרנסה מיגיע כפיים וכדו', ובאמצעות צבא מלחמה.

המערכה כנגד אומות העולם

המילה "מערכה" משמשת בלשון חז"ל בדרך כלל למערכת העצים שדלקה במזבח. אך בתנ"ך משמעותה בדרך כלל מחנה שמסודר למלחמה, כמו (שמואל א יז, כא): "וַיַּעַרְךָ יִשְׂרָאֵל וּפְלִשְׁתִּים מַעַרְכָּה לְקִרְאֵת מַעַרְכָּה". ה'מערכה' מול אומות העולם אינה קיימת רק כשהיא מתפרצת במלחמה ממשית בחרב, אלא גם בחיי היום-יום. בתורה נאמר (דברים כח, יב-יג): "וַיִּפְתַּח ד' לְךָ אֶת אוֹצְרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם לַתֵּת מִטֶּר אֲרֶצְךָ בְּעֵתוֹ וּלְבַרְךָ אֶת כָּל מַעֲשֵׂה יְדֵי וְהָלוֹיִת גוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה: וַיִּתֶּנְךָ ד' לְרֹאשׁ וְלֹא לְזָנָב...". עם ישראל נועד להיות עם עשיר ומוביל שמסוגל להלוות מעושרו לעמים אחרים, ולהיחשב בינם לראש. שהם לווים ממנו ומשתעבדים לו. בכתוב מבואר שעשירות גדולה זו תגיע משילוב של ברכה ועמל; "וּלְבַרְךָ אֶת כָּל מַעֲשֵׂה יְדֵיךָ". מאחר ועם ישראל בחר בהנהגה של 'הקו ה'עגול', הם יצטרכו לעמל הידיים, אלא שד' יברך את עמל ידיהם, ועם ישראל 'ינצח' ב'מערכה הכלכלית' ויהיה ל'ראש' על הגויים.

כריתת עצים למערכה'

התורה מדריכה שלצורך המערכה במלחמה הרגילה יש להעדיף ולכרות עץ-סרק שאינו נותן פירות, ולא עץ-מאכל שנותן פירות (דברים כ, יט-כ):
 "כִּי תִצְרֹר אֶל־עֵיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיךָ לְתַפְשָׁה לֹא־תִשְׁחִית אֶת־עֵצָה לְנֹדַח עָלָיו גִּרְזֹן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לְבָא מִפְּנֵיךָ בְּמִצּוֹר: רַק עֵץ אֲשֶׁר תִּדְעַה כִּי לֹא־עֵץ מֵאֲכָל הוּא אֹתוֹ תִשְׁחִית וְכָרְתָּ וּבְנִיתָ מִצּוֹר עַל־הָעֵיר אֲשֶׁר הוּא עֵשָׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּה:"

אמנם כאמור, המערכה מול אומות העולם נערכת גם בשדה הקרב הכלכלי, ושם צריך לגייס 'אנשים' ולשלוח אותם לעמל בחקלאות ובתעשייה ובמסחר. התורה נמשלה לעץ החיים, ותלמידי החכמים המצויים בבית המדרש נמשלים גם הם לעצים חיים (תהלים צב, יד): "שִׁתּוּלִים בְּבֵית ד' בְּחִצְרוֹת אֶל־הַיְהוָה וְפָרְיָחוּ". ומכיוון שבני ישראל בחרו לעבוד את ד' באופן של 'הקו העגול', צריך שחלק מהם יעזבו את בית המדרש ויתפרנסו מיגיע כפיהם. אולם מתברר, שרבים מאלו שפנו ל'מערכה' הכלכלית משקיעים בה את כל זמנם, וזאת מתוך המטרה הקדושה שעם ישראל ינצח במערכה הכלכלית, ואינם משקיעים אפילו זמן קטן בלימוד תורה. לימוד התורה בצוותא מפרה הן את הרב והן את התלמידים. מידי פעם באים התלמידים להתייעץ עם רבם האם להמשיך בלימוד בבית המדרש או לצאת ולהתפרנס מיגיע כפיים. מבחינת הרב, מי שעזב את בית המדרש ויצא לעמל ב'יגיע כפיו', עלול לעמול בכך במשך כל שעות היום; והוא עלול להפוך ל'עץ שנכרת' לצורך 'המערכה' (הכלכלית). והרב מצוי בהתלבטות איזה 'עץ' ראוי לכרות לצורך 'המערכה', ואיזה 'עץ' להשאיר. במסכת תענית (דף ז, א) מצוי רמז להדרכה בענין זה:

"אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב 'כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה', וכי אדם עץ שדה הוא? אלא משום דכתיב 'כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת', וכתוב 'אֹתוֹ תִשְׁחִית וְכָרְתָּ'. הא כיצד? אם תלמיד חכם הגון הוא - 'מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת', ואם לאו - 'אֹתוֹ תִשְׁחִית וְכָרְתָּ'. פעמים שבהחלטה גורלית זו הופך התלמיד להיות הרב של עצמו, והוא מחליט שהוא אינו 'עץ מאכל', והוא 'כורת' את עצמו לצורך 'המערכה'. בדרך כלל במערכות החיים אחרי שאדם נקלע למקום ול'תפקיד' אותו הוא ממלא, קשה לו לשנות את החלטתו, ובכל יום הוא משכים ו'כורת' את עצמו למשך כל שעות היום לצורך 'המערכה'. אך יש זמן שמתאים לשינוי, וכדלקמן.

דמוסיף יסיף

בעבר שעות העבודה היו תלויות באור השמש, ורוב בני האדם היו עובדים כל שעות אור היום ונחים בלילה. אמנם, מאמצע החורף עד אמצע הקיץ היום התארך מיום ליום והלילה התקצר, וממילא התארכו שעות העבודה והתקצרו שעות המנוחה, והאדם ראה מיום ליום שהוא מסוגל לעמל קשה מהרגלו ולהסתפק במנוחה קצרה מהרגלו. מאידך, מט"ו באב ואילך היום התקצר והלילה התארך, והאדם חזר מעבודתו פחות יגע ואף היה לו יותר זמן פנוי בלילה. בליל ט"ו באב היו לו תנאים נוחים להחליט אם הוא רוצה לשוב ולהיות במידה מסוימת 'עץ מאכל' ולעסוק זמן מה בתורה, או שהוא מעדיף להישאר 'עץ סרק'. מי שהחליט שהוא רוצה להיות ככל האפשר 'עץ מאכל', היה משקיע את הדקות שהתפנו לו בכל לילה ולילה, מט"ו באב ואילך, ללימוד תורה; ובכך הוא גילה היכן נמצא רצונו העיקרי והיכן הוא משווע להיות. בתהלים (קמה, יט) נאמר: "רְצוֹן רָאִיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־שׁוֹעָתוֹ יִשְׁמַע וְיִשְׁמְעוּם". ד' היה רואה את רצונו להוסיף בלימוד תורה, והיה מגלגל לפתחו הזדמנויות להשתלב בעסקים שבהם יוכל למעט בעסק ולהרבות בתורה, ולא יהיה חייב לעבוד במשך כל שעות אור היום. לכך רמזה הסוגיה באומרה ש'מט"ו באב ואילך': "דמוסיף - יוסיף"; וכוונתה היתה שמי שמוסיף דקות לימוד תורה מלילה ללילה, הקב"ה יזמן לו להוסיף שעות לימוד ביום; והוא יזמן לו לחזור לבית המדרש לכמה שעות שבהן יהיה כביכול 'עץ חי', 'עץ מאכל' שנותן פירות.

אך מי שעיקר רצונו היה ב'מערכה' הכלכלית היה משקיע את הדקות שנוספו לו מלילה ללילה בשינה, כדי שיהיה עירני ובמלוא כוחו ביום העבודה שלמחרת. והוא היה ממשיך 'לכרות' את עצמו לצורך 'המערכה' הכלכלית. לכך רמזה הסוגיה באומרה: "שאינו מוסיף - יסיף", וכפי שיתבאר לקמן.

מאי יסיף? תני רב יוסף: תקבורה אמיה.

רב יוסף ביאר שמשמעות "יוסיף" היא ש'תקבורה אמיה'. אך דבריו טעונים ברור, שהרי הרבה אנשים אינם מוסיפים בלימוד התורה מליל ט"ו באב ואילך, ובכל זאת הם מאריכים חיים ושנים. אלא שהוא שולח אותנו לרמזו בפרשיית 'קבורת' אהרון. בספר במדבר מסופר שאהרון מת בהר הקור. אולם בספר דברים נמצא תיאור סותר שמשולב בסיפור על 'מקומות מים' ובבחירת שבט לוי (דברים י): "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי יַעֲקֹב מוֹסְרָה שָׁם מֵאֵת אֶהֱרֹן וַיִּקְבְּרוּ שָׁם וַיִּכְהֶן אֶלְעָזָר בְּנֵן תַּחֲתָיו: מִשָּׁם נִסְעוּ הַגִּדְגָדָה וּמִן הַגִּדְגָדָה שָׁבְתָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מַיִם: בְּעֵת הַהוּא הַבְּדִיל ד' אֶת שֵׁבֶט הַלְוִי לְשֵׂאת אֶת אֶרֶן בְּרִית ד' לַעֲמֹד לְפָנָי ד' לְשָׂרְתוֹ וּלְבָרְךָ בְּשֵׁמוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:"

במאמר "תקבורה המסתורית של אהרון" התבאר שהתיאור הסותר מרמז שמדובר כאן ב'קבורה סמלית'. אהרון והלויים אהבו את המקומות השקטים שבהם הם התבודדו והתעלו במעלות הקדושה; ואילו בני ישראל אהבו מקומות של 'מים יפים'. במקומות אלו היה ניתן לשכשך במים, וכמו כן הם השיגו שם את האוכל שהם התאוו אליו. הדבר הביא לברור התפקידים השונים. בני ישראל לקחו לעצמם את המקום הטוב (=התפקיד הגשמי) שהם רצו בו, והם הותירו לאהרון את המקום הרע (=התפקיד הרוחני) שהם לא רצו בו; כדי שאהרון יוכל ל'היקבר שם' במשך שנות חייו; ובנו יהיה 'כהן' בתפקיד הזה תחתיו. אילו בני ישראל היו מתחרטים ומשתוקקים לעסוק בתפקידים הרוחניים - הקב"ה היה מבטל את הגזירה שדווקא שבט לוי יעסוק בהם. אולם כאשר הם הגיעו למקומות 'מים יפים' - הם שמחו על הגזירה שהקב"ה גזר עליהם. "בְּעֵת הַהוּא" - נחתם גזר דינם. - "בְּעֵת הַהוּא הַבְּדִיל ד' אֶת שֵׁבֶט הַלְוִי".

יחס זה שחשו בני ישראל, כאילו אהרון בני לוי כביכול 'קבורים' בתפקיד שבני ישראל לא חשקו בו, היה קיים גם מן העבר השני. אהרון ובני לוי חשו שבני ישראל כביכול 'קבורים' בתפקידים הגשמיים שאהרון ובני לוי לא חשקו בהם. 'כנסת ישראל', שהיא ה'אמא' של כלל ישראל, מצאה שכל אחד מבניה 'נקבר' כביכול ב'תפקיד' שאותו הוא אוהב. רוב ישראל שחשקו לעבוד את ד' באמצעות העמל הגשמי באופן של 'הקו העגול', נמצאו 'קבורים' בתפקידים הגשמיים, ואלו הכהנים והלויים שחשקו לעבוד אותו ברוחניות באופן של 'הקו הישר' נמצאו 'קבורים' בתפקידים הרוחניים. רב יוסף מרמז לנו שכוונת ר' אליעזר באומרו 'שאינו מוסיף יסיף' היתה שאותו אחד יעסוק בקביעות ב'תפקיד' שבעיני עמלי התורה נחשב ל'מוות' ו'ליקבר'.

יום תנו מגל

כפי שמרמז בפרשיית 'קבורת אהרון', גזר-הדין נחתם משום שכל אחד שמח בתפקיד שהוא נטל עצמו, וחש עצוב אילו הוטל עליו התפקיד שאינו חפץ בו. במידה מסוימת גזר-דין זה עדיין תלוי בשמחה ובעצב אלו. ולכן מי שחש שמח בלימוד התורה יותר מאשר בעיסוקו בתפקידו הגשמי, מט"ו באב ואילך כשהוא מרבה בלימוד התורה מלילה ללילה, בסופו של דבר הקב"ה יבטל ממנו את הגזרה שנגזרה עליו, ויעזור לו להרבות בשעות לימוד התורה גם בשעות היום.

בליל ט"ו מחליטים אנשים רבים 'לשבור את הכלים', לשבור את הכלי שבו הם כורתים את עצמם. כזכור, לכאורה היה ראוי לקרוא לט"ו באב יום תבר גרזן' או יום תבר כשילי וכדומה, שהם הכלים שמשמשים בדרך כלל לחטיבת עצים מן היער; ולא יום תבר מגלי שהרי ה'מגל' משמש בדרך כלל לקצירת תבואה. אך המגל הוא כלי עגול, והוא מסמל את הקו העגול שמתאים להנהגה הטבעית של אומות העולם². לפיכך, יום זה, שבו החליטו אנשים רבים לשבור את הכלי שבו הם 'כורתים' את עצמם, נקרא יום שבירת הקו העגול, וזו כוונת רב מנשה שיום זה נקרא יום תבר מגלי.

בסכום המאמר נמצאנו למדים שהרמב"ם פסק שהיו כורתים עצים למערכה גם אחר ט"ו באב, ולדעתו סוגית כריתת העצים עד ט"ו באב אינה כפשוטה והיא מצטרפת לסוגיות הנוספות שקשורות לט"ו באב ודנות בהחלטת בני ישראל לעבוד את ד' באופן של 'הקו העגול'.

¹ כמבואר בספר מבוא לחכמת הקבלה מאת הרה"ג המקובל שמואל טולידנו (חלק א, שער ג, פרק ד): "...ובליקוטיו שבסוף ספד"צ, ל"ח ב', ביאר הגר"א ז"ל שההבדל בין שתי בחינות אלו הוא כי ספירות דעיגולים רומזות אל הנהגתו ית' הכללית וספירות דיושר אל הנהגתו הפרטית: הראשונה הנהגה הכללית, היא הנהגת הטבע, ובה אין הפרש בין עבודה לעבודה, והשפע נשפע לכולם בשווה לקיום הנבראים... הוא ית"ש נותן חיים לכולם בשווה לקיימם כפי ערכם ומהותם, לא לפי עבודתם... ובחינת היושר היא הבחינה התכליתית בשביל הבחירה והעבודה... אשר מטעם זה העיגולים נמשכים אחר היושר, כי גם הטבע תלוי ועומד על פי הנהגת היושר... כי לאומות העולם אשר לא ניתן להם תורה ומצוות, קיומם בסוד העיגולים, בחינת הטבע... והיא בחינה מאד חיצונית".

² וכן מצאנו (סוכה דף לב, א) שלולב שהוא עקום מאוד עד שדומה לימגלי – פסול.

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ב)

Guatemala City, Guatemala

גואטמלה- סיטי, גואטמלה

אדר א' תשנ"ב

תפילה לרפואה שלימה ליד מיטת חולה

שאלה

באילו תנאים אפשר להתפלל ל"רפואה שלימה" או תפילה אחרת ליד מיטת חולה?

תשובה

מצוה לומר תפילה לרפואה שלימה ליד מיטת החולה, וכתב הרמב"ן (הובאו דבריו ברמ"א סעיף ד' בשו"ע יורה דעה ס"י שלה), שהמבקר חולה ולא בירך את החולה, לא יצא ידי חובת מצוות ביקור חולים.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

מהו 'אגיסטון'?

האם מותר ליהודי לעבוד בקרקע השייכת לגוי?

מהי משמעות קניין הגוי בארץ ישראל?

האם יש קדושת שביעית בפירות הגוי?

מה כולל איסור אמירה לגוי בשמיטה?

מהן הגבלות על קניית יבול חו"ל?

שנת השבע
ה'תשפ"ג

שמית

972-2-5371485 | shmita@eretzhemdah.org

יצא לאור! שו"ת במראה הבזק, חלק שמיני.

תשובות לשאלות מרבני הגולה. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכי דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי "השלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי הוופך את התורה ל"תורת חיים".

